

PRACE NAUKOWE

Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu

RESEARCH PAPERS

of Wrocław University of Economics

Nr 385

Taksonomia 25

**Klasyfikacja i analiza danych –
teoria i zastosowania**

Redaktorzy naukowci

Krzysztof Jajuga

Marek Walesiak

Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu
Wrocław 2015

Redaktor Wydawnictwa: Aleksandra Śliwka

Redaktor techniczny: Barbara Łopusiewicz

Korektor: Barbara Cibis

Łamanie: Beata Mazur

Projekt okładki: Beata Dębska

Tytuł dofinansowany ze środków Narodowego Banku Polskiego
oraz ze środków Sekcji Klasyfikacji i Analizy Danych PTS

Informacje o naborze artykułów i zasadach recenzowania
znajdują się na stronie internetowej Wydawnictwa
www.pracnaukowe.ue.wroc.pl
www.wydawnictwo.ue.wroc.pl

Publikacja udostępniona na licencji Creative Commons
Uznanie autorstwa-Użycie niekomercyjne-Bez utworów zależnych 3.0 Polska
(CC BY-NC-ND 3.0 PL)

© Copyright by Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu
Wrocław 2015

ISSN 1899-3192 (Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu)
e-ISSN 2392-0041 (Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu)
ISSN 1505-9332 (Taksonomia)

Wersja pierwotna: publikacja drukowana

Zamówienia na opublikowane prace należy składać na adres:
Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu
tel./fax 71 36 80 602; e-mail:econbook@ue.wroc.pl
www.ksiegarnia.ue.wroc.pl

Druk i oprawa: TOTEM

Spis treści

Wstęp.....	9
Tomasz Bartłomowicz: Segmentacja konsumentów na podstawie preferencji wyrażonych uzyskanych metodą Maximum Difference Scaling	11
Barbara Batóg, Jacek Batóg, Andrzej Niemiec, Wanda Skoczylas, Piotr Waśniewski: Zastosowanie metod klasyfikacyjnych w identyfikacji kluczowych indyktorów osiągnięć w zarządzaniu wynikami przedsiębiorstw	20
Iwona Bąk: Wykorzystanie statystycznej analizy danych w badaniach turystyki transgranicznej na obszarach chronionych.....	28
Beata Bieszk-Stolorz: Ocena stopnia deprecjacji kapitału ludzkiego z wykorzystaniem nieliniowych modeli regresji.....	37
Mariola Chrzanowska, Nina Drejerska: Małe i średnie przedsiębiorstwa w strefie podmiejskiej Warszawy – określenie znaczenia lokalizacji z wykorzystaniem drzew klasyfikacyjnych.....	45
Adam Depta: Próba modelowania strukturalnego jakości życia osób jękaających się jako konstrukt ukrytego na podstawie kwestionariusza SF-36v2	53
Katarzyna Dębkowska: Wielowymiarowa analiza kondycji finansowej przedsiębiorstw sektora e-usług	63
Krzysztof Dmytrów, Mariusz Doszyń: Taksonomiczna procedura wspomagania kompletacji produktów w magazynie	71
Mariusz Doszyń, Sebastian Gnat: Propozycja procedury taksonomiczno-ekonometrycznej w indywidualnej wycenie nieruchomości.....	81
Marta Dziechciarz-Duda, Anna Król: Zastosowanie analizy <i>unfolding</i> i regresji hedonicznej do oceny preferencji konsumentów	90
Katarzyna Frodyma: Współzależność między poziomem rozwoju gospodarczego a udziałem energii ze źródeł odnawialnych w końcowym zużyciu w krajach Unii Europejskiej.....	99
Hanna Gruchociak: Porównanie struktury lokalnych rynków pracy wyznaczonych przy wykorzystaniu różnych metod w Polsce w latach 2006 i 2011 .	111
Alicja Grześkowiak, Agnieszka Stanimir: Postrzeganie środowiska pracy przez starszą i młodszą generację pracowników	120
Marta Hozer-Koćmiel, Christian Lis: Klasyfikacja krajów nadbałtyckich ze względu na czas prac wykonywanych w gospodarstwie domowym	129
Tadeusz Kufel, Magdalena Osińska, Marcin Błażejowski, Paweł Kufel: Zegar cyklu koniunkturalnego państw UE i USA w latach 1995-2013 w świetle badań synchronizacji.....	138
Aleksandra Łuczak: Wykorzystanie rozszerzonej interwałowej metody TOPSIS do porządkowania liniowego obiektów	147

Aleksandra Łuczak, Feliks Wysocki: Zintegrowane podejście do ustalania współczynników wagowych dla cech w zagadnieniach porządkowania linowego obiektów	156
Małgorzata Markowska, Danuta Strahl: Wykorzystanie klasyfikacji dynamicznej do identyfikacji wrażliwości na kryzys ekonomiczny unijnych regionów szczebla NUTS 2.....	166
Aleksandra Matuszewska-Janica, Marta Hozer-Koćmiel: Struktura zatrudnienia oraz wynagrodzenia kobiet i mężczyzn a przedmiotowa struktura gospodarcza w państwach UE.....	178
Anna M. Olszewska: Zastosowanie analizy korespondencji do badania związku pomiędzy zarządzaniem jakością a innowacyjnością przedsiębiorstw	187
Małgorzata Podogrodzka: Metoda aglomeracyjna w ocenie przestrzennego zróżnicowania starości demograficznej w Polsce	195
Ewa Roszkowska, Tomasz Wachowicz: Ocena ofert negocjacyjnych spoza dopuszczalnej przestrzeni negocjacyjnej.....	201
Ewa Roszkowska, Tomasz Wachowicz: Zastosowanie metody <i>unfolding</i> do wspomagania procesu negocjacji	210
Małgorzata Rószkiewicz: Próba diagnozy uwarunkowań poziomu wskaźnika braku odpowiedzi w środowisku polskich gospodarstw domowych.....	219
Marcin Salamaga: Próba identyfikacji muzycznych profili melomanów z wykorzystaniem drzew klasyfikacyjnych i regresyjnych	229
Agnieszka Sompolska-Rzechuła: Określenie czynników wpływających na prawdopodobieństwo poprawy poziomu rozwoju społecznego z wykorzystaniem modelu logitowego	239
Iwona Staniec: Wykorzystanie analizy czynnikowej w identyfikacji konstruktorów ukrytych determinujących ryzyko współpracy.....	248
Agnieszka Stanimir: Skłonność do zagranicznej mobilności młodszych i starszych osób	257
Mirosława Sztemberg-Lewandowska: Problemy decyzyjne w funkcjonalnej analizie głównych składowych.....	267
Tomasz Szubert: Demograficzno-społeczne determinanty określające subiektywny status jednostki w polskim społeczeństwie	276
Piotr Tarka: Własności 5- i 7-stopniowej skali Likerta w kontekście normalizacji zmiennych metodą Kaufmana i Rousseeuwa	286
Joanna Trzęsiok: Nielklasyczne metody regresji a problem odporności	296
Katarzyna Wawrzyniak: Ocena podobieństwa wyników uporządkowania województw uzyskanych różnymi metodami porządkowania	305
Katarzyna Wójcik, Janusz Tuchowski: Wykorzystanie metody opartej na wzorcach w automatycznej analizie opinii konsumenckich.....	314
Anna Zamojska: Zastosowanie analizy falkowej w ocenie efektywności funduszy inwestycyjnych	325

Summaries

Tomasz Bartłomowicz: Segmentation of consumers based on revealed preferences obtained with the Maximum Difference Scaling method	19
Barbara Batóg, Jacek Batóg, Andrzej Niemiec, Wanda Skoczylas, Piotr Waśniewski: Application of classification methods to identify the key performance indicators of performance management	27
Iwona Bąk: The application of statistical data analysis in the studies of cross-border tourism in protected areas.....	36
Beata Bieszk-Stolorz: Evaluating human capital depreciation by means of non-linear regression models.....	44
Mariola Chrzanowska, Nina Drejerska: Small and medium enterprises in the Warsaw suburban zone – determination of a localization’s role using classification trees	52
Adam Depta: An attempt of structural modelling of the quality of life of stuttering people as a latent construct, based on SF-36v2 questionnaire ...	62
Katarzyna Dębowska: Multidimensional analysis of financial condition of e-business services	70
Krzysztof Dmytrów, Mariusz Doszyń: Taxonomic procedure of supporting order-picking of products in a warehouse	80
Mariusz Doszyń, Sebastian Gnat: Taxonomic and econometric methods in individual real estate evaluation.....	89
Marta Dziechciarz-Duda, Anna Król: The application of unfolding analysis and hedonic regression in the investigation of consumers’ preferences	98
Katarzyna Frodyma: Interdependence between the level of economic development and the share of renewable energy in gross final energy consumption in the European Union.....	110
Hanna Gruchociak: Comparison of local labour markets structure designated using different methods in Poland in 2006 and 2011 years.....	119
Alicja Grześkowiak, Agnieszka Stanimir: Perception of working environment by older and younger generation of workers.....	128
Marta Hozer-Koćmiel, Christian Lis: Classification of the Baltic Sea Region countries due to the time of household work.....	137
Tadeusz Kufel, Magdalena Osińska, Marcin Błażejowski, Paweł Kufel: Business cycle clock for the EU and the USA in 1995-2013 in the light of synchronization research.....	146
Aleksandra Łuczak: The use of the extended interval TOPSIS methods for linear ordering of objects.....	155
Aleksandra Łuczak, Feliks Wysocki: Integrated approach for determining the weighting coefficients for features in issues of linear ordering of objects.....	165

Małgorzata Markowska, Danuta Strahl: The application of dynamic classification for the identification of vulnerability to economic crisis in the EU NUTS 2 regions	177
Aleksandra Matuszewska-Janica, Marta Hozer-Koćmiel: The structure of male and female employment and remuneration vs. the basic economy structure in the EU countries	186
Anna M. Olszewska: The application of the correspondence analysis for the study of the relations between quality management and innovation in the enterprises.....	194
Małgorzata Podogrodzka: Agglomeration method in the age and ageing in Poland by voivodships.....	200
Ewa Roszkowska, Tomasz Wachowicz: Scoring the negotiation offers from the outside of the feasible negotiation space	209
Ewa Roszkowska, Tomasz Wachowicz: Application of the unfolding analysis to negotiation support.....	218
Małgorzata Rószkiewicz: An attempt to diagnose the determinants of non-response rate in Polish households surveys	228
Marcin Salamaga: Attempt to identify music lovers profiles using classification and regression trees	238
Agnieszka Sompolska-Rzechuła: The definition of factors influencing the probability of improving the level of human development using the logit model.....	247
Iwona Staniec: The use of factor analysis to identify hidden constructs – determinants of the cooperation risk	256
Agnieszka Stanimir: Willingness to mobility abroad among younger and older persons	266
Mirosława Sztemberg-Lewandowska: Decision problems in functional principal components analysis.....	275
Tomasz Szubert: Socio-demographic factors determining subjective social status of an individual in Polish society	285
Piotr Tarka: Normalization methods of variables and measurement on 5 and 7 point Likert scale	295
Joanna Trzęsiok: Non-classical regression methods vs. robustness	304
Katarzyna Wawrzyniak: The evaluation of the similarity of the voivodships' orderings obtained by means of different methods.....	313
Katarzyna Wójcik, Janusz Tuchowski: Using pattern-based opinion mining.....	324
Anna Zamojska: Mutual funds performance measurement – wavelets analysis approach.....	333

Tomasz Szubert

Uniwersytet Ekonomiczny w Poznaniu

e-mail: tomasz.szubert@ue.poznan.pl

DEMOGRAFICZNO-SPOŁECZNE DETERMINANTY OKREŚLAJĄCE SUBIEKTYWNY STATUS JEDNOSTKI W POLSKIM SPOŁECZEŃSTWIE

Streszczenie: W badaniu zajęto się kwestią nierówności społecznych, ze szczególnym uwzględnieniem subiektywnej oceny swojego statusu na tzw. drabinie społecznej. Dane źródłowe zaczerpnięto z międzynarodowego badania „International Social Survey Programme” (ISSP). W analizie wykorzystano kilka metod statystycznych (niektóre miary struktury, analizę wariancji, wybrane testy nieparametryczne oraz analizę regresji). Badanie podzielono na dwie części: najpierw starano się umiejscowić Polskę na tle innych państw świata w kontekście nierówności społecznych, a dopiero potem skupiono się na opiniach samych Polaków. W toku badania okazało się, że istnieje kilka czynników (głównie związane z kulturą i wykształceniem), które determinują pozycję człowieka w hierarchii społecznej i zmiany, jakie zaszły w porównaniu z sytuacją rodziny, gdy respondent miał 15 lat.

Słowa kluczowe: status społeczny, prestiż społeczny, nierówności społeczne, ANOVA, regresja.

DOI: 10.15611/pn.2015.385.30

1. Wstęp

Nie ulega wątpliwości, że struktura warstwowa polskiego społeczeństwa pod kątem wielu cech ją opisujących (m.in. rodzaj wykonywanej pracy, pozycja w społeczeństwie, poczucie przynależności do danej warstwy) nie jest jednorodna. Nie tylko w Polsce, ale i w każdym innym państwie istnieją grupy „uprzywilejowane” (bogaci, pracodawcy, przedstawiciele władzy) i mniej prestiżowe (biedni, pracownicy fizyczni itp.). Pomiędzy nimi dochodzi do różnego rodzaju konfliktów interesów, które czasami przyjmują tylko formę niechęci do siebie czy narzekania, że innym powodzi się lepiej, ale czasami prowadzą do ostrych napięć czy rywalizacji. Z punktu widzenia władzy istotne jest więc, aby wiedzieć, czy w społeczeństwie panuje względna stabilizacja (sprawiedliwość), czy może niektóre grupy społeczne czują się poszkodowane względem innych i należałoby temu jakoś przeciwdziałać

[Domański 2007]. Z kolei samym obywatelom informacje o zróżnicowaniu statusu społecznego mogą wskazać, które grupy społeczne warto przyjąć jako wzorzec i aspirować do nich, tak aby osiągnąć wysoki poziom społeczny i poprawić swoją pozycję w społeczeństwie. Stanowić to może bodziec i motywację do sukcesu, podnoszenia poczucia własnej wartości czy poprawy jakości życia [Domański 2009].

2. Cel, zakres pracy i metody badawcze

W podjętym opracowaniu zwrócono uwagę na wymienione wyżej kwestie, a uczyniono to w dwóch ujęciach. Aby docelowo zbadać zróżnicowanie statusu społecznego w Polsce (główny cel badania), najpierw spróbowano ustalić, jaką pozycję społeczną mają mieszkańcy naszego kraju na tle innych państw świata (cel pomocniczy). Dzięki temu nie tylko będzie wiadomo, jak Polacy oceniają swój status na tle innych rodaków, ale też na tle innych narodowości.

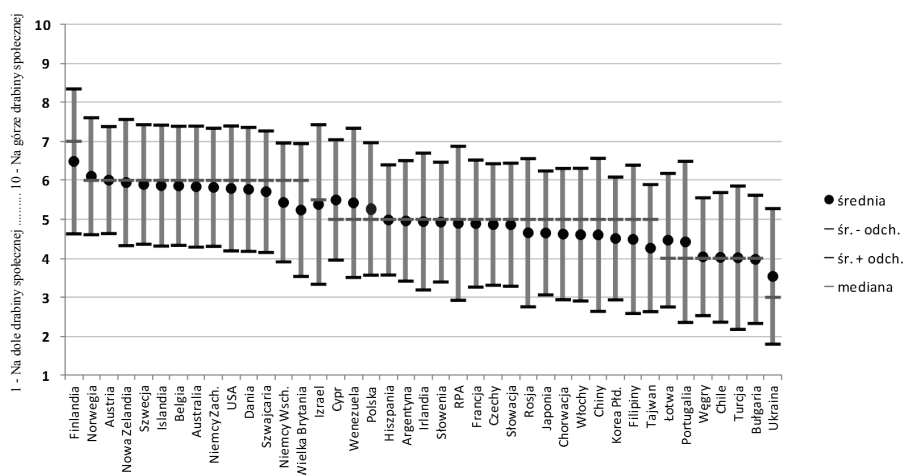
W analizie zwrócono uwagę przede wszystkim na czynniki demograficzne (płeć, wiek, stan cywilny) oraz społeczno-ekonomiczne (wykształcenie, miejsce zamieszkania, pozycja w rodzinie, rodzaj wykonywanej pracy, poglądy polityczne oraz wyznawana religia). Dokładny spis tych czynników znajduje się w tab. 1. Określenie swojej pozycji społecznej miało charakter subiektywny. Respondenci mieli odpowiedzieć na pytanie, które rozpoczynało krótkie wprowadzenie: *W naszym społeczeństwie są grupy ludzi, które zajmują wyższe pozycje, i takie, które zajmują niższe pozycje. W którym miejscu na skali (od 1 do 10) umieścił(a)by Pan(-i) siebie?*. Rozwinięciem tego pytania było określenie prestiżu społecznego własnej rodziny (w chwili gdy respondent miał 15 lat), tak aby opisać tzw. ruchliwość społeczną (długookresową zmianę statusu) oraz scharakteryzowanie aktualnej struktury całego polskiego społeczeństwa.

W badaniu posłużono się wynikami międzynarodowego modułu badawczego *International Social Survey Programme* (ISSP), który w naszym kraju realizowany jest w ramach Polskich Generalnych Sondaży Społecznych. W 2009 roku (z którego pochodzą dane) badanie odbyło się właśnie pod hasłem „nierówności społeczne”. Analizowana zbiorowość liczyła 1263 Polaków (wszystkich respondentów z całego świata było 55 238), a informacje gromadzono drogą indywidualnych wywiadów kwestionariuszowych, realizowanych na ogólnopolskich, reprezentatywnych próbach osób dorosłych. W ich statystycznym opracowaniu posłużono się wybranymi technikami analizy danych, licząc m.in. podstawowe miary struktury, wykorzystując analizę wariancji (ANOVA) uzupełnioną wybranymi testami nieparametrycznymi oraz regresję liniową. Całość opracowano w programie *Statistica*.

3. Rezultaty badań

Analizę rozpoczęto od przedstawienia subiektywnej pozycji społecznej respondentów ze wszystkich państw świata, jakie wzięły udział w badaniu (rys. 1), tak aby zobaczyć, jak na tle innych narodowości plasują się Polacy. Okazuje się, że respondenci z naszego kraju ocenili swoją pozycję społeczną średnio na poziomie 5,27 pkt, a więc nieco niżej niż środek tej drabiny (5,5 pkt). Spośród naszych sąsiadów wyprzedają nas tylko Niemcy (średni wynik 5,43 – byłe NRD i 5,82 – byłe RFN). Najlepiej swój status oceniają Finowie (średnio na 6,48 z medianą równą 7), najgorzej Ukraina (średnio zaledwie na 3,54 pkt). Warto zauważyć, że te subiektywne oceny w dużym stopniu pokrywają się z innymi wskaźnikami, mierzącymi m.in. jakość życia [HDR 2010].

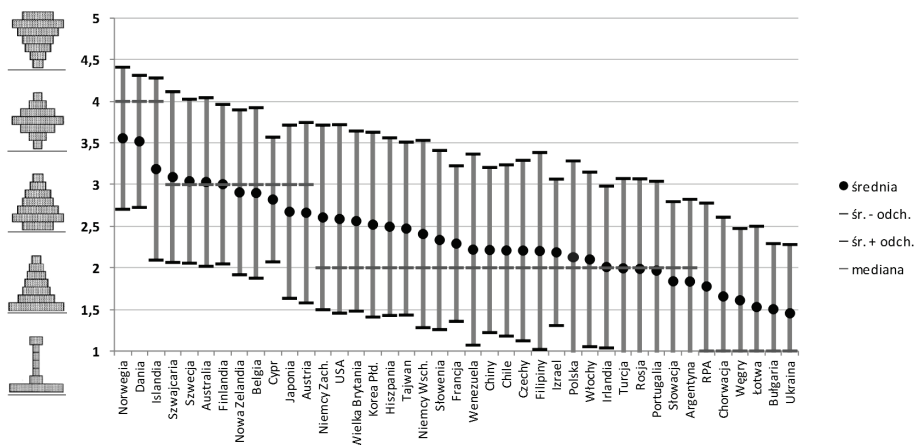

Rys. 1. Ocena aktualnego miejsca na skali społecznej (w opinii respondenta)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ISSP.

Kolejno przypatrzono się temu, jak respondenci oceniają strukturę własnego społeczeństwa (rys. 2). Wyróżniono pięć takich typów (widocznych jako opis osi Y), począwszy od takiego, w którym zdecydowana większość obywateli zajmuje niski poziom na drabini społecznej (wariant 1), do takiego, w którym większość ludzi zajmuje wysoką pozycję w hierarchii (wariant 5). Także tym razem Polacy nie wyróżniają się niczym szczególnym, aczkolwiek daleko nam np. do państw skandynawskich, które mają duży udział osób o wysokim statusie społecznym. Z kolei na tle sąsiadów tym razem „lepszą” (bo o małym odsetku osób o niskiej pozycji społecznej i dużym o wysokiej) strukturę społeczną oprócz Niemców mają też Czesi, zaś Ukraina ponownie znalazła się na końcu zestawienia, posiadając najbardziej asymetryczną strukturę.

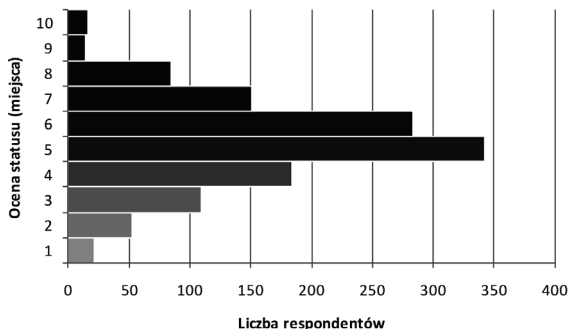
Na podstawie tych dwóch wykresów łatwo zauważyć, że Polacy w swoich opiniach nt. statusu społecznego są bardzo podobni do mieszkańców Cypru, Hiszpanii, Włoch, Irlandii czy Izraela, co ma m.in. związek z podobną kulturą, wyznawanymi wartościami, organizacją państwa itp. [Szarfenberg 2009].

Rys. 2. Ocena typu społeczeństwa, jaki aktualnie występuje w danym kraju (w opinii respondentów)

Źródło: jak na rys. 1.

Realizując główny cel badania (przyjrzenie się zróżnicowaniu statusu społecznego wewnątrz naszego kraju), najpierw zaprezentowano, jak rozkłada się ocena tego statusu (rys. 3). Okazuje się, że większość z nas przeciętnie ocenia swoją pozycję społeczną, a ponadto więcej jest ocen bardzo niskich niż bardzo wysokich. Rozkład ten jest zgodny z wieloma innymi badaniami prowadzonymi w tym zakresie, nie tylko dotyczącymi statusu, ale też poczucia zamożności, władzy czy prestiżu (m.in. [CBOS 2013]).

Rys. 3. Struktura respondentów z Polski według miejsca, jakie zajmują na tzw. drabinie społecznej według ich własnej opinii

Źródło: jak na rys.1.

Tabela 1. Zestawienie parametrów testów parametrycznych oceniających istotność różnic w ocenie statusu społecznego według badanych zmiennych

a) Ocena aktualnego miejsca na skali społecznej
(w opinii respondenta)

b) Porównanie aktualnego miejsca na skali społecznej
w stosunku do pozycji rodziny, w której respondent dorastał

Zmienna	test F	test t	p-value	Zmienna	test F	test t	p-value
	(ANOVA)	(regresja)			(ANOVA)	(regresja)	
Praca zawodowa				Praca zawodowa			
Miejsce pracy ojca (resp. = 15 lat)	2,79		0,0618	Miejsce pracy ojca (resp. = 15 lat)	1,80		0,1655
Miejsce pracy matki (resp. = 15 lat)	7,75		0,0000	Miejsce pracy matki (resp. = 15 lat)	3,32		0,0193
Status zatrudnienia resp.	16,22		0,0000	Status zatrudnienia resp.	7,27		0,0000
Miejsce pierwszej pracy resp.	4,75		0,0027	Miejsce pierwszej pracy resp.	3,86		0,0092
Czy ma podwładnych w pracy	34,51		0,0000	Czy ma podwładnych w pracy	9,32		0,0023
Liczba podwładnych		-1,83	0,0688	Liczba podwładnych		0,64	0,5206
Przynależność do zw. zawodowych	2,61		0,1062	Przynależność do zw. zawodowych	1,45		0,2290
Czas pracy (godz.)		-2,34	0,0193	Czas pracy (godz.)		1,96	0,0507
Gospodarstwo domowe				Gospodarstwo domowe			
Liczba osób w gosp. domowym		3,25	0,0012	Liczba osób w gosp. domowym		1,05	0,2920
Skład gospodarstwa domowego	2,61		0,0007	Skład gospodarstwa domowego	1,37		0,1518
Liczba książek w gosp. dom.	12,14		0,0000	Liczba książek w gosp. dom.	4,09		0,0001
Cechy demograficzno-społeczne				Cechy demograficzno-społeczne			
Płeć	0,23		0,6289	Płeć	0,76		0,3851
Wiek		-7,20	0,0000	Wiek		2,99	0,0029
Miejsce zamieszkania	21,53		0,0000	Miejsce zamieszkania	0,31		0,7330
Stan cywilny	5,13		0,0004	Stan cywilny	11,71		0,0000
Poziom wykształcenia	55,98		0,0000	Poziom wykształcenia	5,67		0,0002
Liczba lat nauki		5,87	0,0000	Liczba lat nauki		-1,18	0,2399
Klasa społeczna	81,07		0,0000	Klasa społeczna	7,78		0,0000
Poglądy				Poglądy			
Poglądy polityczne	2,95		0,0122	Poglądy polityczne	0,39		0,8571
Uczestnictwo w ost. wyborach	11,38		0,0008	Uczestnictwo w ost. wyborach	4,28		0,0387
Wyznawana religia	3,15		0,0764	Wyznawana religia	0,09		0,7598
Uczestnictwo w nabożeństwach	1,73		0,0974	Uczestnictwo w nabożeństwach	0,87		0,5320

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ISSP.

Tabela 2. Zestawienie parametrów testów nieparametrycznych oceniających istotność różnic w ocenie statusu społecznego według badanych zmiennych

a) *Ocena aktualnego miejsca na skali społecznej (w opinii respondenta)*

b) *Porównanie aktualnego miejsca na skali społecznej w stosunku do pozycji rodziny, w której respondent dorastał*

Zmienna	test U	test H	p-value	Zmienna	test U	test H	p-value
Praca zawodowa				Praca zawodowa			
Przynależność do zw. zawodowych	1,63		0,0972	Miejsce pracy matki (resp. = 15 lat)		6,67	0,0356
				Status zatrudnienia resp.		53,42	0,0000
				Miejsce pierwszej pracy resp.		1,25	0,5344
				Czy ma podwładnych w pracy	3,53		0,0004
Gospodarstwo domowe				Gospodarstwo domowe			
Liczba książek w gosp. dom.		92,09	0,0000				
Cechy demograficzno-społeczne				Cechy demograficzno-społeczne			
Stan cywilny		23,40	0,0001	Miejsce zamieszkania		1,84	0,3990
Poziom wykształcenia		199,68	0,0000	Stan cywilny		58,53	0,0000
Klasa społeczna		298,73	0,0000	Klasa społeczna		30,71	0,0000
Poglądy				Poglądy			
Uczestnictwo w nabożeństwach		13,84	0,0541				

Źródło: jak w tab. 1.

Kluczowe było oczywiście rozpoznanie, od jakich czynników zależy zróżnicowanie tych ocen. W tym celu przeprowadzono analizę wariancji, sprawdzając hipotezy o równości średniego statusu względem różnych cech respondenta (tab. 1). Jak wiadomo (np. [Lindman 1974]), analiza wariancji jest odporna na niewielkie naruszenia jej dwóch podstawowych założeń (jednorodność wariancji i normalność rozkładów analizowanych cech), ale w sytuacji gdy te założenia były naruszone (nawet nieznacznie), dodatkowo wyznaczono testy nieparametryczne (U Manna-Whitneya oraz H Kruskala-Wallisa), które z kolei zaprezentowano w tab. 2.

Obie tabele, a tym samym wyniki, podzielono na dwie części. Raz oceniano aktualny status, a raz jego zmianę w porównaniu z pozycją rodziny, gdy respondent miał 15 lat, dzięki czemu można ocenić nie tylko bieżącą sytuację, ale też tzw. ruchliwość społeczną. Dodatkowo w przypadku ilościowych cech niezależnych analizę wariancji zastąpiono regresją liniową i zamiast testu F (oraz testów nieparametrycznych) stosowano test t na istotność współczynnika regresji.

Z zaprezentowanych w tab. 1 wyników można zauważyć, że istnieje wiele czynników różnicujących status społeczny Polaków. Nieistotna okazała się np. płeć ($p = 0,6289$) czy przynależność do związków zawodowych ($p = 0,1062$). Jeśli chodzi o zmianę statusu, to zależała ona od mniejszej liczby czynników niż sama pozycja. Do najistotniejszych czynników różnicujących status społeczny należą: bieżący status zatrudnienia respondenta, posiadanie podwładnych w pracy, wiek, miejsce zamieszkania, wykształcenie (w tym liczba lat nauki), liczba książek w domu, klasa społeczna, do jakiej respondent się zalicza, oraz miejsce pracy matki, gdy badany miał 15 lat. Wszystkie te czynniki istotnie różnicują status społeczny na poziomie istotności bliskim 0 (wartość $p = 0,0000$). Z kolei do cech silnie różnicujących zmiany pozycji społecznej zaliczyć można: status zatrudnienia respondenta, jego stan cywilny, poziom wykształcenia oraz liczbę posiadanych książek (dla tych czynników wartość p jest bliska 0).

Warto jeszcze wspomnieć, że przeprowadzone testy nieparametryczne (Manna-Whitneya oraz Kruskala-Wallisa – w sytuacji gdy na poziomie istotności 0,05 niespełnione były założenia analizy wariancji) w większości potwierdziły zauważone prawidłowości o występowaniu (lub nie) różnic w pozycji społecznej wyodrębnionych grup respondentów (tab. 2). Wyjątkiem było jedynie miejsce pierwszej pracy respondenta – test nieparametryczny nie dał podstaw do odrzucenia hipotezy o równości dystrybuant rozkładów pozycji społecznej według tego czynnika.

Rozwinięciem wyników z tab. 1 jest tab. 3, w której zaprezentowano średni status społeczny w danej kategorii badanych czynników oraz jego zmianę w porównaniu z pozycją rodziny, gdy respondent miał 15 lat.

Dzięki zestawieniu wszystkich średnich pozycji społecznych (dla wszystkich badanych kategorii cech) oraz pokazaniu ich zmian w porównaniu z sytuacją rodziny, gdy respondent miał 15 lat, można dostrzec, że najwyższym statusem społecznym cechują się osoby deklarujące się jako „klasa wyższa” (średnio 7,71 pkt), te z wykształceniem wyższym (6,24 pkt) oraz posiadające w domu bardzo dużo (ponad

Tabela 3. Średnia ocena statusu społecznego respondenta oraz przeciętna zmiana tego statusu w porównaniu z pozycją rodziny, gdy badany miał 15 lat (według cech respondenta)

Czynnik / wariant	Status	Zmiana statusu	Czynnik / wariant	Status	Zmiana statusu	Czynnik / wariant	Status	Zmiana statusu	Czynnik / wariant	Status	Zmiana statusu
Miejsce pracy ojca (resp. = 15 lat)			Skład gospodarstwa domowego			Płeć			Poglądy polityczne		
Sektor prywatny	5,47	0,15	Gosp. 1-osobowe	4,86	-0,05	Mężczyzna	5,29	0,26	Skrajna lewica	5,53	0,47
Sektor publiczny	5,36	0,14	1 dorosły, 1 dziecko	5,67	0,29	Kobieta	5,24	0,18	Lewicowe centrum	4,97	0,50
Samozatrudnienie	5,14	0,34	1 dorosły, 2 dzieci	5,80	0,20	Miejsce zamieszkania			Liberalne centrum	5,56	0,35
Miejsce pracy matki (resp. = 15 lat)			1 dorosły, 3 lub więcej dzieci	5,17	-0,17	Duże miasto	5,68	0,21	Konserwat. prawica	4,71	-0,14
Sektor prywatny	5,62	0,11	2 dorosłych	5,16	0,31	Mniejsze miasto	5,26	0,17	Skrajna prawica	5,12	0,32
Sektor publiczny	5,43	0,05	2 dorosłych, 1 dziecko	5,45	0,42	Wieś	4,91	0,26	Nieokreślone	5,00	-0,14
Samozatrudnienie	4,88	0,40	2 dorosłych, 2 dzieci	5,70	0,51	Stan cywilny			Uczestnictwo w ost. wyborach		
Nie pracowała poza domem	5,11	0,34	2 dorosłych, 3 lub więcej dzieci	5,58	0,77	Kawaler/panna	5,42	-0,15	Tak, uczestniczyłem	5,36	0,34
Status zatrudnienia resp.			3 dorosłych	5,29	0,16	Zonaty/zamężna	5,32	0,48	Nie, nie uczestniczyłem	5,00	0,11
Zatrudniony na pełen etat	5,63	0,43	3 dorosłych+dzieci	5,58	0,14	Wdowiec/wdowa	4,76	0,26	Wyznawana religia		
Zatrudniony na pół etatu	5,90	0,46	4 dorosłych	5,78	0,40	Rozwiedziony/a	4,91	-0,37	Niewierzący	5,50	0,17
Zatrudniony na mniej niż pół etatu	5,30	-0,44	4 dorosłych+dzieci	5,18	-0,11	W separacji	4,64	-0,50	Katolicyzm	5,24	0,22
Brak zatrudnienia	4,86	-0,41	5 dorosłych	5,24	-0,14	Poziom wykształcenia			Uczestnictwo w nabożeństwach		
Uczeń, student	5,61	-0,35	5 dorosłych+dzieci	5,47	-0,20	Najniższe	4,31	-0,07	Kilka razy w tyg.	5,02	0,37
Emeryt	4,63	0,27	6 dorosłych	4,45	-0,09	Ponad najniższe	4,71	0,01	Raz w tygodniu	5,26	0,32
Praca w gosp. dom.	5,03	0,18	6 dorosłych+dzieci	5,00	-0,20	Średnie	5,40	0,29	2-3 razy w mies.	5,06	0,21
Miejsce pierwszej pracy resp.			Liczba książek w gosp. dom.			Ponad średnie	5,91	0,26	Raz w miesiącu	5,45	0,23
Sektor prywatny	5,62	0,49	Brak ks.	3,82	0,44	Wyższe	6,24	0,60	Kilka razy w roku	5,43	0,15
Sektor publiczny	5,17	0,31	1 lub 2	4,85	0,79	Klasa społeczna			Raz w roku	5,57	0,13
Samozatrudnienie	5,57	0,38	ok. 10	4,90	0,54	Niższa		-0,64	Rzadziej	5,12	0,32
Nigdy nie pracowałem	5,17	0,05	ok. 20	5,12	0,25	Pracująca	4,85	0,21	Nigdy	5,18	-0,11
Czy ma podwładnych w pracy			ok. 50	5,32	0,30	Średnia niższa	5,15	0,20			
Ma podwładnych	5,77	0,56	ok. 100	5,33	-0,08	Średnia	5,92	0,41			
Nie ma podwładnych	5,09	0,20	ok. 200	5,87	-0,14	Średnia wyższa	6,52	0,42			
Przynależność do zw. zawodowych			ok. 500	6,11	-0,14	Wyższa	7,71	0,94			
Aktualnie jest członkiem	5,55	0,43	1000+	6,22	-0,53						
Nigdy nie był zapisany	5,25	0,20									

Źródło: jak w tab. 1.

1000) pozycji książkowych (6,22 pkt). Najniżej swój status społeczny oceniają ludzie określający się jako „klasa niższa” (średnio 3,37 pkt), nieposiadający żadnych książek (3,82 pkt) oraz mający najniższe wykształcenie (4,31 pkt).

Z kolei pod względem awansu społecznego największy wzrost statusu zanotowano wśród reprezentantów klasy wyższej (średnio o 0,94 pkt na drabinie społecznej), posiadających 1 lub 2 książki (o 0,79 pkt) oraz będących w związkach i posiadających 3 lub więcej dzieci (o 0,77 pkt). Brak zmiany w statusie był najbardziej charakterystyczny dla osób z wykształceniem ponadpodstawowym (ale jeszcze nie średnim), którzy nigdy nie pracowali oraz dla tych, których matka była zatrudniona w sektorze publicznym. Dla tych kategorii zmiana statusu wynosi średnio około 0 pkt. Z kolei pogorszenie statusu było najbardziej widoczne wśród ludzi z klasy niższej (średnio o 0,64 pkt), osób będących w separacji (o 0,50 pkt) i posiadających w domu mnóstwo (ponad 1000) książek (o 0,53 pkt).

Zauważona prawidłowość jest szczególnie zastanawiająca dla tej ostatniej kategorii respondentów. Być może chodzi tu o inteligentów w dawnym rozumieniu tego słowa – przywiązujących dużą wagę do wiedzy, ukulturalnienia, ale nieradzących sobie tak dobrze w trudnych realiach wolnego rynku, bowiem niekiedy znalezienie pracy wymaga od nich częściowej rezygnacji z wyznawanych wartości i ideałów [Ziółkowski 2000].

Z kolei wysoka poprawa statusu rodzin z trójką lub większą liczbą dzieci może wynikać z faktu, że w dzisiejszych czasach taki model rodziny nie jest już powszechny i popularny, stąd rodzice posiadający dużo dzieci czują się na swój sposób wyjątkowi, ważni społecznie, podkreślając swój wysoki status i jednocześnie stając w opozycji do powszechnie panujących opinii, że posiadanie dużej liczby dzieci nie jest wyznacznikiem wysokiego statusu (np. w niektórych kręgach społecznych dziecko w pewien sposób ogranicza karierę zawodową) [Kotlarska-Michalska 2002].

Podwyższenie statusu społecznego w grupie respondentów określających się jako klasa wyższa, jak zauważa wielu socjologów (m.in. [Domański 2009]), jest zaś efektem „dziedziczenia” – czy to zasobów materialnych (kapitału ekonomicznego), czy wartości, aspiracji i poglądów na świat (kapitału ekonomicznego) czy wreszcie dobrych kontaktów, znajomości (kapitału społecznego) od swoich rodziców. Z drugiej strony dziedziczenie może być też negatywne (jak pokazuje przykład ludzi z klasy niższej, w wypadku których zanotowano spadek pozycji społecznej) i przejawiać się np. w przekonaniu, że nie warto podejmować żadnych wysiłków (kształcić się, ciężko pracować itp.), bo to i tak nic to nie da, i tak nie uda się podnieść swojej pozycji społecznej.

4. Zakończenie

Podsumowując podjęte rozważania, należy stwierdzić, że Polsce wciąż jeszcze daleko do najbardziej rozwiniętych krajów świata, jeżeli chodzi o poziom statusu społecznego jej obywateli, aczkolwiek na tle państw Europy Wschodniej sytuacja w tym

aspekcie jest całkiem korzystna. Cechami, które najbardziej różnicują oceny statusu poszczególnych Polaków, są głównie czynniki społeczne i te związane z kulturą (wykształcenie, liczba posiadanych książek, samookreślenie się do jednej z kilku klas społecznych), natomiast najmniejsze znaczenie ma płeć. Z kolei na zmianę statusu (porównanie obecnej sytuacji z sytuacją rodziny, gdy respondent miał 15 lat) najbardziej wpływają te same trzy czynniki (dodatkowo uzupełnione o stan cywilny), aczkolwiek w przypadku liczby posiadanych książek związek ma teraz inny kierunek oddziaływania, tzn. im więcej posiada się książek w domu, tym poprawa statusu społecznego jest mniejsza, a nawet występuje pogorszenie tej pozycji.

Literatura

- CBOS, 2013, *Postrzeganie własnego miejsca w strukturze społecznej*, Komunikat z badań, Warszawa.
- Domański H., 2007, *Struktura społeczna*, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe Scholar.
- Domański H., 2009, *Warstwy, klasy, prestiż*, Warszawa: Instytut Socjologii Uniwersytetu Warszawskiego.
- Human Development Report 2013, UNDP [<http://hdr.undp.org/en/2013-report>].
- Kotlarska-Michalska A., 2002, *Więź w rodzinach wielodzietnych*, [w:] *Życie rodzinne – uwarunkowania makro- i mikrostrukturalne*, Roczniki Socjologii Rodziny, nr XIV, Poznań.
- Lindman H.R., 1974, *Analysis of Variance in Complex Experimental Design*, New York: W.H. Freeman and Company.
- Szarfenberg R., 2009, *Modele polityki społecznej w teorii i praktyce*, [w:] *Problemy Polityki Społecznej – studia i dyskusje*, nr 12/2009, Warszawa.
- Ziółkowski M., 2000, *Inteligencja polska na rynku pracy*, *Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny*, Zeszyt 4.

SOCIO-DEMOGRAPHIC FACTORS DETERMINING SUBJECTIVE SOCIAL STATUS OF AN INDIVIDUAL IN POLISH SOCIETY

Summary: The study considers the issue of social inequality, with particular emphasis on the subjective assessment of social status on the so-called "social ladder". The source data was taken from international research module "International Social Survey Programme" (ISSP). In the study there were used several statistical methods (some measures of structure, analysis of variance, some nonparametric tests and analysis of regression). The study was divided into two parts: first, as recognition of the problem, there was made an attempt to locate Poland in opposition to other countries in the world in the context of social inequality, and then the study focused on the opinions of the Poles themselves. In the course of the study it was found that there were some factors (mainly those related to culture and education) which determined man's position in the social hierarchy and the changes that had occurred compared to the situation of the family when the respondent was 15 years old.

Keywords: social status, social prestige, social inequalities, ANOVA, regression.